

УДК 340.1

DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2025.1.32.37-46>

ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Яцюк Тарас*

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, ЗВО «Університет Короля Данила» (м. Івано-Франківськ, Україна) ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7773-6492>

Стаття присвячена комплексному дослідженню правової політики України у сфері волонтерської діяльності в умовах трансформації державно-правових відносин та воєнного стану. В науковій роботі розглядаються теоретичні засади правової політики як багатоаспектного явища, що поєднує практичні, ідеологічні та політико-правові виміри регулювання суспільних відносин. Особливу увагу приділено еволюції розуміння правової політики від інструменту державного контролю до механізму партнерства з громадянським суспільством, що є критично важливим для ефективного регулювання волонтерської діяльності. Дослідження демонструє, що правова політика у сфері волонтерства базується на конституційних принципах свободи об'єднання, участі в управлінні державними справами та свободи слова, втілюючись через систему нормативно-правових актів, стратегічних документів та програмних ініціатив. Ключовим джерелом правового регулювання визначено Закон України «Про волонтерську діяльність» від 2011 року, який зазнав 12 пакетів змін протягом 2012-2022 років у відповідь на соціально-політичні виклики, зокрема Революцію Гідності, російську агресію та повномасштабне вторгнення 2022 року. Стаття ідентифікує системні проблеми правової політики: прогалини в законодавстві під час воєнного стану, правову невизначеність статусу волонтерів, дублювання функцій з благодійними організаціями, недостатність заохочувальних норм та низький рівень правової культури в окремих регіонах. Ці дефіцити призводять до ускладнень у волонтерській діяльності та підвищують ризики неусвідомлених правопорушень. Дослідження підкреслює необхідність трансформації волонтерства зі швидкого реагування на кризи в проактивний інститут правової держави через формування правової культури, гармонізацію з *acquis communautaire* ЄС та інституціоналізацію механізмів соціального розвитку. Це сприятиме побудові стійкого громадянського суспільства в поствоєнний період та зміцненню демократичних інститутів України.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, інститут волонтерства, правова політика, норма права, правова культура, заохочувальна норма права, правосвідомість, цінність права.

© Яцюк Т., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Яцюк Т. Правова політика України у сфері волонтерської діяльності. *Art of Justice*. Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2025. Вип. 1(32). С. 37-46. DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2025.1.32.37-46>

Постановка проблеми

Правова політика у сфері волонтерської діяльності в Україні стикається з проблемою невідповідності регуляторних механізмів динамічним суспільним змінам, особливо в умовах воєнного стану, що призводить до фрагментарності законодавства, правової невизначеності статусу волонтерів та недостатньої ефективності заохочувальних норм. Ця проблема має наукове значення для розвитку теорії права, зокрема концепцій правової політики як інструменту соціальної згуртованості та сталого розвитку. На практичному рівні існує взаємозв'язок з необхідністю ефективного регулювання інституту волонтерства для забезпечення національної безпеки, розбудови громадянського суспільства, правової держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проведена аналітика наукової роботи спирається на дослідження Горінова П., Драпушка Р., Жаровської І., Корж-Ікаєвої Т. Г., Руднєвої О. М., Харченко Н. П. та Ярмиша О. Н., які формують теоретичну основу правової політики у сфері волонтерства,

аналізуючи її як інструмент регулювання, сталого розвитку, демократизації, а також на міжнародні стандарти та національні джерела.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Стаття присвячується невирішеним аспектам правової політики у сфері волонтерства в Україні, зокрема фрагментарності та дублюванню норм, правовій невизначеності статусу волонтерів, недостатності заохочувальних механізмів, низькому рівню правової культури та відсутності кількісних індикаторів ефективності, які раніше не аналізувалися комплексно в контексті воєнних викликів та міжнародних стандартів, фокусуючись на адаптації регулювання до кризових реалій.

Мета наукової праці полягає в аналізі теоретичних основ, суб'єктів, джерел та проблем правової політики у сфері волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану, оцінці ефективності законодавства, стратегій і програм, виявленні прогалин та обґрунтуванні перспектив вдосконалення через інтеграцію міжнародного досвіду, посилення заохочувальних механізмів і формування правової культури для трансформації волонтерства в системний елемент громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Теоретичні основи правової політики у сфері волонтерської діяльності

Теоретичні засади правової політики у сфері волонтерської діяльності в Україні базуються на поєднанні традиційних підходів до розуміння державної політики та сучасних концепцій розвитку громадянського суспільства. У контексті розвитку суспільних відносин політика виступає одним із ключових чинників формування права, яке, своєю чергою, закріплюється в законодавстві як вираз державних інтересів. Законодавство не лише встановлює правові форми здійснення політики, а й сприяє проведенню певної політичної лінії, забезпечуючи її реалізацію через нормативно-правові акти (Цвік та ін., 2009, с. 167).

Термін «політика» походить із грецької мови (politika) і позначає державні або суспільні справи, що стосуються визначення форм, завдань і змісту діяльності держави (Щедрова та ін., 2011, с. 5, с. 10). Цей термін охоплює широкий спектр значень: від улаштування державної влади та виразу економічних відносин до мистецтва організації суспільного життя, сукупності настанов і практичних дій різних соціальних груп для досягнення спільних цілей, мистецтва досягнення можливого та необхідного, а також участі у справах держави з метою забезпечення соціальної згоди (Антоненко та ін., 2006, с. 89-90; Цвік та ін., 2009, с. 167).

Така багатогранність поняття політики підкреслює її інструментальний характер у регулюванні суспільних процесів. Політика не є абстрактною ідеєю, а радше динамічним механізмом, що інтегрується в правову сферу, формуючи основу для законодавчих рішень. У теоретичному плані це дозволяє розглядати політику як основу правового регулювання, де держава виступає важливим суб'єктом, але з урахуванням впливу громадянського суспільства. Особливо актуальним це стає у сфері волонтерської діяльності, де політика не лише регулює добровільні ініціативи, а й заохочує їх через правові стимули, сприяючи соціальній згуртованості та сталому розвитку.

Відповідно до наукових поглядів О. М. Рудневої та О. Н. Ярмиша (2013), правова політика може розглядатися у практичному аспекті як науково обґрунтована і послідовна діяльність апарату держави та органів місцевого самоврядування зі створення механізму

для ефективного правового регулювання; в ідеологічному плані – це сукупність ідей, заходів, завдань, програм і настанов, які втілюються у сфері права та за допомогою права; у третьому ж аспекті – як складова частина загальної державної політики (Руднєва, Ярмиш, 2013, с. 8). Ці інтерпретації підкреслюють залежність правової політики від типу праворозуміння в державі, що робить її особливим політико-правовим явищем. І. Жаровська (2020) підкреслює, що правова політика становить ключовий тип політики держави в цілому, адже саме за її допомогою держава спрямовує волю на розвиток у всіх сферах суспільних відносин. Вона має відповідати аксіологічним засадам верховенства права, демократизму, гуманізму, законності та гармонізації інтересів особи, суспільства й держави (Жаровська, 2020, с. 50).

Провідна роль правової політики зумовлена низкою обставин: потребою в організаційному та нормативному забезпеченні економічної, політичної і соціальної сфер людського співіснування; необхідністю впорядкування правових норм; визначенням спільних орієнтирів розвитку державного, суспільного та юридичного простору; гарантуванням правового порядку в державі та демократичних ціннісних еталонів; формуванням єдиної державницької концепції; а також сприянням розвитку правової культури та правової свідомості в суспільстві (Жаровська, 2020, с. 50). Правова політика представляє державну активність щодо побудови правових передумов для підтримки суспільних процесів і перетворень, корисних, власне, для населення держави.

Т. Г. Корж-Ікаєва (2024) надає всебічне тлумачення, визначаючи правову політику як науково обґрунтовану, цілеспрямовану та комплексну роботу державних і муніципальних органів з формування дієвого апарату правового врегулювання, раціонального застосування правових інструментів для реалізації завдань: гарантування прав і свобод особи та громадянина, посилення дисципліни, законності й правового порядку, розбудови правової держави та підвищення рівня правової культури в суспільному й особистому житті. Так, правова політика являє собою авторитетну, стратегічну, суспільно важливу активність держави та відповідних інституцій, що здійснюється через різні правові механізми, породжуючи юридичні результати, націлена на трансформацію громадських відносин і включає послідовні та взаємозв'язані державно-правові ухвали (Корж-Ікаєва, 2024, с. 515-517).

Ці визначення демонструють еволюцію правової політики від інструменту державного контролю до механізму партнерства з громадянським суспільством, що є ключовим для регулювання волонтерської діяльності.

2. Суб'єкти правової політики

Правова політика, як складова державної політики, визначає державу як ключового суб'єкта, який потребує дієвої співпраці з іншими суб'єктами для вдосконалення регулювання. За дослідженнями Руднєвої О. М. та Ярмиша О. Н. (2013), дана взаємодія має ланцюговий і багаторівневий характер, охоплюючи органи державної влади та представників громадянського суспільства. У сфері волонтерської діяльності таке партнерство є особливо важливим, адже волонтерство як прояв громадянської активності потребує правового визнання та підтримки для забезпечення своєї результативності (Руднєва, Ярмиш, 2013, с. 9-10).

Добровільна діяльність в Україні, як відзначають П. Горінов та Р. Драпушко (2022), становить значущий внесок у стабільний розвиток соціуму, розв'язуючи питання окремих осіб, підтримуючи екологічне середовище, охороняючи національні звичаї, традиції та трансформуючи ціннісні орієнтири громадян (Горінов, Драпушко, 2022, с. 90-91). Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, прийнятий на Саміті ООН зі сталого

розвитку в 2015 році, безпосередньо визначає волонтерські спільноти як зацікавлені учасники досягнення 17 Завдань стійкого розвитку суспільства, держави¹. Функція волонтерства полягає в посиленні громадської ініціативності, забезпеченні соціальної інтеграції, поглибленні єдності та відповідальності за наслідки прогресу; залученні ширших мас до процесів піднесення; формуванні стабільності, освітньої основи та відчуття обов'язку перед спільнотою; забезпеченні технічної допомоги та розширенні можливостей у тематичних галузях; створенні зв'язку між урядовими стратегіями та самостійними діями громади; стимулюванні трансформацій у свідомості через підвищення інформованості; а також підтримці в оцінюванні Завдань стійкого розвитку шляхом збирання інформації та сприяння партисипативному плануванню (Горінов, Драпушко, 2022, с. 90-91).

З початку 1990-х років в Україні утворено чисельні добровільні організації та центри, орієнтовані на розповсюдження основ волонтерства, підготовку волонтерів, проведення форумів і фестивалів для розвитку молоді, а також консолідацію активістів для результативного спілкування між громадою. Правова стратегія у цій царині має гарантувати нормативне підґрунтя для такої активності, зокрема волонтерство до державної концепції стабільного розвитку. Зокрема, законодавство повинно містити заохочення для добровольців (податкові пільги, соціальний захист), процедури реєстрації організацій та узгодження з державними структурами, що узгоджується з аксіологічними засадами правової стратегії, такими як гуманістичність і демократичність (Руднєва, Ярмиш, 2013, с. 50).

Харченко Н. П. (2024) зазначає, що правова політика України спрямована на вирішення стратегічних завдань, таких як демократизація суспільства, наукове обґрунтування вдосконалення законодавства та правове забезпечення реформ, що мають довгостроковий характер. Водночас тактичні завдання включають поточні заходи, зокрема вдосконалення державних послуг, соціального забезпечення, боротьбу з корупцією та злочинністю, зміцнення правопорядку і формування правової культури (Харченко, 2024, с. 76). Інструменти правової стратегії тут втілюються через послідовні державно-правові постанови: від створення концепцій (наприклад, національних програм підтримки волонтерства) до тактичних кроків (нормативні документи про визнання добровільного статусу). Це сприяє становленню правової культури, де волонтерство розглядається не як периферійна активність, а як невід'ємний елемент правового устрою, громадянського суспільства та правової держави.

Теоретичні основи правової політики у сфері волонтерської діяльності підкреслюють її роль як мосту між державою та громадянським суспільством. Інтегруючи визначення політики як відносин соціальних груп (Цвік та ін., 2009, с. 167) з діяльнісним підходом до правової політики (Руднєва, Ярмиш, 2013, с. 8), можна констатувати, що ефективне регулювання волонтерства вимагає балансу між державним контролем і свободою ініціативи. Волонтерство, як засіб сталого розвитку (Горінов, Драпушко, 2022, с. 90), посилює соціальну згуртованість, що узгоджується з цілями правової політики – забезпеченням правопорядку та правової культури (Корж-Ікаєва, 2024, с. 515).

3. Джерела правової політики волонтерської діяльності в Україні

Правова політика у сфері волонтерської діяльності в Україні формується на основі комплексу нормативно-правових актів, стратегічних і програмних документів, які

¹ Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. UNDP. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyy-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku> (дата звернення: 11.09.2025).

відображають еволюцію державного підходу до регулювання цієї сфери. Як форма громадської активності, волонтерство поєднує елементи самоорганізації громадян з державним втручанням, спрямованим на забезпечення ефективності, прозорості та соціально-економічної користі. Джерела правової політики в цій галузі включають первинне законодавство, стратегічні плани та концептуальні програми, що ґрунтуються на конституційних принципах свободи об'єднання (ст. 36 Конституції України), участі в управлінні державними справами (ст. 38 Конституції України) та свободи слова (ст. 34 Конституції України)¹. Ці джерела не лише фіксують правові рамки, а й стимулюють розвиток волонтерства як інструменту протидії кризам, зокрема воєнні виклики та епідемії, з урахуванням міжнародних стандартів, таких як Рекомендація CM/Rec(2018)11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо необхідності посилення захисту і сприяння простору для громадянського суспільства в Європі 2018 року². Рекомендації щодо сприяння більш ефективній участі об'єднань громадян у процесах прийняття державних рішень від учасників Форуму громадянського суспільства для презентації на додатковій нараді ОБСЄ з питань людського виміру 2015 року³; Рекомендація CM/Rec(2018)4 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті 2018 року⁴.

Первинним і ключовим джерелом правової політики волонтерської діяльності є Закон України «Про волонтерську діяльність» від 2011 року, який став першим спеціальним нормативним актом, що виокремив волонтерство як самостійну форму суспільної діяльності. Попри його прийняття, сфера волонтерства залишається однією з найменш врегульованих у правовій системі України, що зумовлено фрагментарністю змін та недостатньою конкретизацією напрямів діяльності. Початкова редакція закону визначала сім напрямів волонтерської діяльності, які охоплювали підтримку малозабезпечених, безробітних, багатодітних сімей, догляд за хворими та людьми похилого віку, допомогу постраждалим від стихійних лих, а також сприяння проведенню екологічних, культурологічних, спортивних та інших видовищних заходів⁵. Ці напрями сутнісно перетиналися з діяльністю благодійних і громадських організацій, що вже були законодавчо врегульовані, тому волонтерство сприймалося як периферійний елемент громадської активності, поза увагою масової свідомості та ЗМІ.

Подальша еволюція джерел правової політики відбулася через внесення змін до Закону № 3236-VI – загалом 12 пакетів у 2012, 2015–2020 та 2022 роках. Дані редакції законодавства були реакцією на соціально-правові виклики сплеску розвитку громадянського суспільства та активності волонтерів, що виникли під час Революції Гідності, протистояння російській агресії, тимчасової окупації територій України, надання допомоги громадянам, а також після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році. Внаслідок законодавчих змін було введено визначення «центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності», та окреслено його завдання, перетворивши закон на динамічний інструмент

¹ Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 15.09.2025).

² Рекомендація CM/Rec(2018)11 Комітету міністрів державам-членам щодо необхідності посилення захисту і сприяння простору для громадянського суспільства в Європі. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2018-11-civic-space-ukr/168097ed38> (дата звернення: 15.09.2025).

³ Рекомендації щодо сприяння більш ефективній участі об'єднань громадян у процесах прийняття державних рішень. Від учасників форуму громадянського суспільства для презентації на додатковій нараді ОБСЄ з питань людського виміру. Відень, 15-16 квітня 2015 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/recomend_OBSE.doc (дата звернення: 15.09.2025).

⁴ Рекомендація CM/Rec(2018)4 Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті. Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2018-4-participation-of-citizens-ukr/168097ed39> (дата звернення: 15.09.2025).

⁵ Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI : станом на 1 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

адаптації до кризових реалій¹. Однак фрагментарність правового регулювання призводить до дублювання норм з іншими актами, такими як Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації», що ускладнює практичне застосування.

На стратегічному рівні джерелом правової політики є Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, яка характеризується інтегративним підходом до волонтерства як елемента самоорганізації громадян². Стратегія позиціонує волонтерство не лише як благодійну практику, а й як інструмент соціально-економічного розвитку, протидії кризам (зокрема агресію РФ та пандемію COVID-19) та реалізації міжнародних стандартів. Вона акцентує увагу на усуненні законодавчих прогалин та колізій між Законом «Про волонтерську діяльність» та Податковим кодексом України, стимулюванні залучення молоді, формуванні культури волонтерства через освіту та запровадженні державних програм підтримки³. З юридичної перспективи, стратегія трансформує волонтерство з оперативної реакції на кризи в системний механізм партнерства держави, бізнесу та громадянського сектору, сприяючи фінансовій стабільності через податкові стимули, електронні процедури фінансування та захист прав волонтерів. Це посилює суспільну довіру та сталість громадянського сектору, гармонізуючи національне право з Угодою про асоціацію з ЄС та Цілями сталого розвитку ООН.

Функції стратегії як інструменту державної політики є багатогранними: регулятивна – через удосконалення законодавства (спрощення реєстрації, врегулювання мирних зібрань); стимулююча – шляхом створення умов для фінансової стабільності (конкурси проєктів, податкові пільги, соціальне замовлення); координаційна – через трирічні плани, регіональні програми та онлайн-платформи; моніторингова – з щорічними звітами, індикаторами та залученням громадськості до оцінки, зокрема аналіз Індексу сталості організацій громадянського суспільства (Civil Society Organizations Sustainability Index). Стратегія слугує рамковим актом, що забезпечує принципи самоврядності, рівності можливостей, участі, інклюзивності, партнерства, прозорості та взаємної відповідальності, запобігаючи корупції та сприяючи субсидіарності⁴.

Сильні сторони стратегії – її всебічний, інклюзивний характер (розробка за участю понад 500 представників громадськості), відповідність міжнародним стандартам та фокус на цифровізації (електронні петиції, платформи), що підвищує прозорість і ефективність. Водночас слабкі аспекти включають недостатню конкретику індикаторів успіху (відсутність кількісних цілей для волонтерства), залежність від бюджетного фінансування без гарантій, бюрократичні ризики реалізації (аналогічно до стратегії 2016–2020 років) та обмежену увагу до безпеки активістів у воєнний час. Для вдосконалення правової політики пропонується: 1) запровадження обов'язкових кількісних показників з незалежним аудитом; 2) створення спеціального фонду волонтерської підтримки з міжнародними грантами; 3) інтеграція антикризових протоколів для воєнних умов, зокрема страхування волонтерів; 4) щорічний юридичний аудит реалізації з консультаціями Венеціанської комісії для усунення прогалин, що посилить юридичну стійкість стратегії до 2026 року.

¹ Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI : станом на 1 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

² Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. Затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

³ Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. Затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

⁴ Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. Затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

На рівні програмного регулювання джерелом правової політики є Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності до 2030 року, схвалена 15 липня 2025 року, та редакція Закону «Про волонтерську діяльність» від 1 червня 2025 року. Ці документи відображають збалансований державний підхід, що поєднує стимулюючі та заборонні методи публічно-правового регулювання волонтерських відносин для забезпечення ефективності, прозорості та відповідності міжнародним стандартам. Стимулюючі методи включають надання юридичної, організаційної, методичної та інформаційної допомоги волонтерам і залученим установам, розробку національних програм підтримки (освітні ініціативи в школах, спрощення в'їзду для іноземних волонтерів з обов'язковим медичним страхуванням), податкові пільги та відшкодування витрат (на проїзд, харчування, зв'язок)¹. Акцент робиться на реєстрації окремих банківських рахунків для прозорості, як рекомендовано в Інформаційному листі Державної податкової служби № 5/2025.

Заборонні та контрольні методи забезпечують баланс між зловживанням свободою здійснення волонтерської діяльності та прозорим моніторингом: обов'язкова звітність про витрати (документальне підтвердження для уникнення оподаткування як доходу, з винятками для гуманітарних операцій), оцінка формату та результатів діяльності через форми державного контролю. Це запобігає зловживанню і сприяє інтеграції волонтерства в соціально-економічний розвиток нації в умовах воєнного часу.

4. Проблеми та перспективи розвитку правової політики в Україні щодо регулювання волонтерської діяльності

У контексті сучасних викликів, зокрема воєнного стану в Україні, правова політика держави набуває особливого значення як інструмент забезпечення соціальної стабільності та підтримки громадянського суспільства. Розвиток волонтерської діяльності, яка стала ключовим елементом національного опору та гуманітарної допомоги, висвітлює як суттєві проблеми, так і перспективи вдосконалення правового регулювання. Серед основних проблем виділяються прогалини в законодавстві під час воєнного стану, недостатні заохочувальні норми та низький рівень правової культури в окремих регіонах. Ці дефіцити призводять до неоднозначності в правовому статусі волонтерів, ускладнюючи їхню діяльність та підвищуючи ризики порушень. Зокрема, правосвідомість волонтерів потребує посилення через систематичне навчання, аби уникнути неусвідомлених правопорушень у процесі надання допомоги.

Аналізуючи засоби реалізації державної правової політики, Т. Г. Корж-Ікаєва зазначає, що до основних належать методи переконання (раціональності, обґрунтованості та доцільності правового регулювання суспільних відносин і процесів) та примусу (легітимний, соціально виправданий, диференційований), які здійснюються у різних формах, проявах та поєднаннях (Корж-Ікаєва, 2024, с. 518). Цей підхід підкреслює необхідність балансу між м'яким впливом (просвітницьким) та жорстким (нормативним) регулюванням у сфері волонтерства. Найбільш актуальними залишаються питання правового статусу волонтерів, оподаткування та визначеності в державній політиці щодо регулювання волонтерства. Результати опитування волонтерів вказують на високий запит з боку волонтерів та організацій на юридичну допомогу, консультаційні проєкти та заходи щодо базових правових аспектів, пов'язаних із законодавчим регулюванням волонтерства (Корж-Ікаєва, 2024, с. 518). Ці дані свідчать про системну проблему: відсутність чітких

¹ Концепція Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності до 2030 року. Схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2025 р. № 522. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/522-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.09.2025).

норм призводить до правової невизначеності, що гальмує ефективність волонтерських ініціатив.

Щодо перспектив розвитку правової політики, варто акцентувати на інтеграції міжнародного досвіду. Впровадження європейських практик, таких як розширення податкових пільг для волонтерських організацій, могло б стимулювати благодійність та зменшити адміністративні бар'єри. Аналогічно, американські моделі захисту волонтерів від цивільної відповідальності (наприклад, через «Good Samaritan laws») забезпечують правовий щит для добросовісних дій, сприяючи зростанню громадянської активності. В Україні ці перспективи реалізуються через посилення цінностей права: інтеграцію волонтерства в освітні програми закладів вищої освіти та шкільних курсів, що формуватиме правову культуру з раннього віку.

На законодавчому рівні для покращення діяльності волонтерів найактуальнішими є пропозиції щодо запровадження соціальних гарантій (наприклад, медичного страхування чи оплачуваних відпусток для волонтерів); спрощення механізму реєстрації в Реєстрі волонтерів; скасування оподаткування прямих витрат неприбуткових організацій на волонтерську діяльність (Корж-Ікаєва, 2024, с. 518). До того ж, на рівні Державної програми з розвитку волонтерської діяльності в Україні рекомендується: популяризація волонтерства через медіакампанії; підвищення рівня співпраці волонтерів з органами влади (наприклад, створення міжвідомчих робочих груп); створення більшої кількості роз'яснень для волонтерів із залученням державних органів, таких як Міністерство юстиції чи Міністерство соціальної політики. Такі заходи не лише усунуть прогалини, а й трансформують волонтерство зі швидкої реакції на кризи в проактивний елемент правової політики.

Загалом, розвиток правової політики в Україні щодо волонтерства вимагає комплексного підходу: від усунення прогалин у регулюванні до активного запозичення кращих практик. Це сприятиме не лише підвищенню ефективності волонтерської сфери, а й зміцненню демократичних інститутів у поствоєнний період, розвитку демократичного суспільства в цілому.

Висновки

Правова політика України у сфері волонтерської діяльності перебуває на етапі активної трансформації від фрагментарного регулювання до системного підходу. Воєнний стан та повномасштабна війна російської федерації стали каталізатором для переосмислення ролі волонтерства як стратегічного ресурсу національної стійкості, що відобразилося в численних законодавчих змінах (12 пакетів модифікацій з 2012 по 2022 роки), ухваленні Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021-2026 роки та Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності до 2030 року. Однак залишаються системні прогалини: правова невизначеність статусу волонтерів, недостатність заохочувальних норм, дублювання функцій із благодійними організаціями та відсутність ефективних механізмів захисту від цивільної відповідальності.

Вдосконалення правової політики держави у волонтерській сфері має відбуватися через інтеграцію міжнародного досвіду (зокрема, американських «Good Samaritan laws» та європейських принципів та стимулів), запровадження обов'язкових кількісних показників ефективності з незалежним аудитом, створення спеціалізованого фонду підтримки волонтерства та розробку антикризових протоколів для воєнних умов із обов'язковим

страхуванням. Актуальність цього питання зумовлена не лише поточними воєнними викликами, а й стратегічною необхідністю побудови стійкого громадянського суспільства в поствоєнний період, де волонтерство має стати інституціоналізованим механізмом соціального розвитку, а не лише відповіддю на кризи. Формування правової культури волонтерства через освітні програми, спрощення адміністративних процедур та гармонізація з *acquis communautaire* ЄС (правової системи ЄС) є ключовими напрямками для перетворення волонтерської діяльності на повноцінний інститут правової держави.

Перспективи подальших наукових розвідок

Таким чином, подальші наукові дослідження можуть зосередитися на порівняльному аналізі правової політики волонтерства в Україні з моделями ЄС та США, зокрема «Good Samaritan laws», для адаптації до поствоєнного відновлення, а також на емпіричних дослідженнях ефективності заохочувальних норм, таких як податкові пільги та страхування, через опитування волонтерів і аналіз даних. Додатково варто дослідити вплив цифровізації на правову культуру, інтеграцію волонтерства в освітні програми, моніторинг реалізації Національної стратегії 2021–2026 рр. та програми до 2030 р. з кількісними індикаторами, а також розробку антикризових протоколів у контексті гібридних загроз і гармонізації з *acquis communautaire* ЄС для зміцнення громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
2. Політологія : навч. посіб. / Щедрова Г. П., Барановський Ф. В., Карчевська О. В. та ін. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. 304 с.
3. Антоненко В. Г., Бабкін В. Д., Бабкіна О. В., Бебик В. М., Головатий М. Ф. Політологія. 3-тє вид., перероб., доп. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 568 с.
4. Руднєва О., Ярмиш О. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності (аналітична доповідь). *Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.). Київ : НІСД, 2013. С. 6–26.
5. Жаровська І. Правова політика держави (теоретико-правовий аналіз). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2020. Т. 7, № 4. С. 47–51.
6. Корж-Ікаєва Т. Г. Legal policy in the sphere of providing volunteer assistance of the ZSU: trends and perspectives. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2024. № 41. Р. 513–522.
7. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
8. Харченко Н. П. Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні : кваліфікаційна наук. праця на правах рукопису : дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 Право. Івано-Франківськ : Університет Короля Данила, 2024. 188 с.

References

1. Tsvik, M. V., Petryshyn, O. V., Avramenko, L. V., et al. (2009). *Zahalna teoriia derzhavy i prava* [General Theory of State and Law]. In M. V. Tsvik & O. V. Petryshyn (Eds.). Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
2. Shchedrova, H. P., Baranovskyi, F. V., Karchevska, O. V., Mazur, O. H., Mykhailovska, O. H., Novakova, O. V., Pashyna, N. P., & Probyholova, N. V. (2011). *Politolohiia: Navchalnyi posibnyk* [Political Science: Textbook]. Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia. [in Ukrainian].
3. Antonenko, V. H., Babkin, V. D., Babkina, O. V., Bebyk, V. M., & Holovaty, M. F. (2006). *Politolohiia* [Political Science] (3rd ed., revised and supplemented). Kyiv: Akademiia Publishing Center. [in Ukrainian].
4. Rudnieva, O., & Yarmysh, O. (2013). *Pravova polityka Ukrainy: stan, problemy kontseptualizatsii ta pidvyshchennia efektyvnosti (analytychna dopovid)* [Legal Policy of Ukraine: State, Problems of Conceptualization, and Ways to Increase Efficiency (Analytical Report)]. In *Pravova polityka Ukrainy*:

kontseptualni zasady ta mekhanizmy formuvannia: *Proceedings of the Scientific and Practical Conference* (Kyiv, December 5, 2012) (pp. 6–26). Kyiv: NISS. [in Ukrainian].

5. Zharovska, I. (2020). *Pravova polityka derzhavy (teoretyko-pravovyi analiz)* [Legal Policy of the State (Theoretical and Legal Analysis)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnikha". Seriya: Yurydychni nauky* [Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences], 7(4), 47–51. [in Ukrainian].

6. Korzh-Ikaieva, T. H. (2024). *Legal policy in the sphere of providing volunteer assistance of the ZSU: trends and perspectives*. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, (41), 513–522.

7. Horinov, P., & Drapushko, R. (2022). *Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia: monohrafiia* [Volunteer Activity in Ukraine: A Socio-Legal Study: Monograph]. Kyiv: State Institute of Family and Youth Policy. [in Ukrainian].

8. Kharchenko, N. P. (2024). *Tsinnisni zasady suchasnoi pravovoi polityky v Ukraini* [Value Foundations of Modern Legal Policy in Ukraine]. Doctoral Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in Law, University of King Danylo, Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian].

LEGAL POLICY OF UKRAINE IN THE FIELD OF VOLUNTEER ACTIVITIES

Taras Yatsiuk*

*Candidate of higher education with the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 Law, King Danylo University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

The article is devoted to a comprehensive study of Ukraine's legal policy in the field of volunteer activities in the context of the transformation of state-legal relations and martial law. The research examines the theoretical foundations of legal policy as a multifaceted phenomenon that combines practical, ideological, and political-legal dimensions of regulating social relations. Particular attention is paid to the evolution of the understanding of legal policy — from an instrument of state control to a mechanism of partnership with civil society, which is critically important for the effective regulation of volunteer activity. The study demonstrates that legal policy in the field of volunteering is based on the constitutional principles of freedom of association, participation in the management of state affairs, and freedom of speech, being implemented through a system of legal acts, strategic documents, and program initiatives. The key source of legal regulation is identified as the Law of Ukraine “On Volunteer Activity” of 2011, which underwent twelve sets of amendments between 2012 and 2022 in response to socio-political challenges, including the Revolution of Dignity, russian aggression, and the full-scale invasion of 2022. The article identifies systemic problems of legal policy: legislative gaps during martial law, legal uncertainty regarding the status of volunteers, duplication of functions with charitable organizations, a lack of incentive-based norms, and a low level of legal culture in certain regions. These deficiencies lead to complications in volunteer activities and increase the risk of unintentional legal violations. The research emphasizes the need to transform volunteering from a rapid crisis-response mechanism into a proactive institution of the rule of law through the development of legal culture, harmonization with the EU *acquis communautaire*, and institutionalization of social development mechanisms. This will contribute to building a resilient civil society in the post-war period and strengthening Ukraine's democratic institutions.

Key words: volunteering, volunteer activity, institution of volunteering, legal policy, legal norm, legal culture, incentive norm of law, legal consciousness, value of law.

Дата першого надходження статті до видання: 07.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.10.2025

Дата публікації: 10.02.2026